

Anders kan ook

*Een kwalitatief onderzoek naar de weergave van
donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken*

Student: D.J. ten Hoove (s4864158)
Begeleider en eerste beoordelaar: dr. B.E. Bartelink
Tweede beoordelaar: dr. N. Renting
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen
7 juni 2024
Aantal woorden: 5619

Inhoudsopgave

Abstract	3
Inleiding	4
Theoretisch kader	7
Methode	12
Documentanalyse	12
Steekproef	13
Selectiecriteria	13
Betrouwbaarheid	14
Resultaten	16
Verschillende gezinsvormen en donorconceptie	16
Medisch proces donorconceptie	18
Morele lading van donorconceptie	19
Conclusie	20
Discussie	22
Referentielijst	25
Bronnen	28
Bijlagen	29
Codeboom	29

Abstract

This study looks at the representation of donor conception in modern children's sex education books. Little research exists on how donor conception is represented in children's literature. This research aims to fill this gap in literature by analyzing seven children's sex education books published after 2004, using a qualitative document analysis approach with ATLAS.ti software. The study looks at three main themes: the display of various family forms that use donor conception, the portrayal of emotions related to donor conception and being a (parent of a) donor child, and the moral values attributed to donor conception. The findings of this thesis show that while donor conception is mentioned in five out of seven books, they mostly write about the medical process around the conception. There is a remarkable absence of discussions centered around emotional aspects. The books tend to focus on hetero couples with infertility problems, and less on lesbian couples and single mothers. The study concludes that modern children's sex education books offer limited representation of donor conception, highlighting a possible need for more inclusive and extensive educational materials. This research provides insights that could possibly contribute to better representation and acceptance of diverse family forms, ultimately potentially improving the experiences of donor-conceived children and their families.

Inleiding

In 1948 heeft de eerste inseminatie met donorzaad plaatsgevonden. Vanaf toen zijn er tot 2004, het jaar waarin de nieuwe donorwet in ging, naar schatting veertigduizend donorkinderen geboren (*Wet- en Regelgeving Donorconceptie | Fiom, z.d.*) (*Cijfers en Feiten Donorconceptie | Fiom, z.d.*) . Tussen 2004 en 2021 zijn er 18.295 behandelingen geweest met ei- of spermacellen van een B-donor (bekende donor). (*Cijfers en Feiten Donorconceptie | Fiom, z.d.*) Deze kinderen zijn ontstaan uit een ei- of spermacel van een persoon die niet hun verzorgende ouder is. De andere gameet is wel afkomstig van hun eigen ouder. Een gameet is de verzamelnaam voor ei- en spermacellen, wanneer er over gameten wordt gesproken, worden deze cellen bedoeld.

Donorkinderen zijn over het algemeen kinderen van twee moeders, één alleenstaande moeder of een heterostel met vruchtbaarheidsproblemen. (Nahata et al., 2017) Met een diverser wordende samenleving is het steeds meer van belang om deze diversiteit te begrijpen. Kinderen kunnen al jong voorgelicht worden over diversiteit in gender, seksualiteit en gezinsvormen. Een manier om dit te doen is via seksuele voorlichting. Dit kan op school of in de privésfeer gebeuren.

In dit onderzoek zal er gekeken worden naar de representatie van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Het gaat hier om algemene seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen, deze zijn niet specifiek voor donorkinderen geschreven. Voor dit onderzoek worden alleen boeken met de recentste druk uit 2004 of later meegenomen. Tevens zal er alleen gekeken worden naar boeken die kinderen zelfstandig of met een volwassene lezen. Lesmethoden worden uitgesloten van dit onderzoek.

In dit onderzoek zal er gekeken worden naar sperma en eicel donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Er zal niet specifiek gekeken worden naar embryodonatie maar alleen naar sperma- of eiceldonatie, vanwege de grote verschillen.

Embryodonatie zal in deze thesis dus buiten beschouwing worden gelaten. Wanneer een kind is ontstaan uit sperma of eicel donorconceptie, zal dit kind met één van beide ouders een genetische band hebben. Bij embryodonatie is dit niet het geval en heeft het kind met geen van beide ouders een genetische band.

Over dit specifieke onderwerp is geen eerder onderzoek gevonden, dit is dus een hiaat in de literatuur. Met dit onderzoek zal geprobeerd worden dat hiaat op te vullen.

Er is bekend dat goede representatie kan zorgen voor meer begrip voor donorconceptie, dit kan bijdragen aan een verbeterde ervaring voor donorkinderen, wat betreft het zijn van een donorkind (Indekeu & Lampic, 2018).

Er zijn directe en indirecte gevolgen van representatie. Een donorkind leest bijvoorbeeld toevallig een passage over donorconceptie in een voorlichtingsboek; een situatie die het kind bekend is. De gevolgen van een dergelijke situatie op het donorkind zijn directe gevolgen. Zo zal een kind het waarschijnlijk prettig vinden de eigen gezinssamenstelling te herkennen in een boek. Bij indirecte gevolgen leest het algemene publiek deze boeken. Zij lezen over donorconceptie en verkrijgen meer inzicht in het onderwerp. Hoe hun attitude jegens donorconceptie als gevolg van deze inzichten verandert, beïnvloedt de ervaring van donorkinderen. Dit zijn indirecte gevolgen van representatie.

Dit onderzoek is praktisch relevant omdat de resultaten die hieruit voortkomen meer inzicht geven in de representatie van donorconceptie. Dit kan een eerste stap zijn naar het optimaliseren van de representatie en acceptatie van verschillende manieren van gezinsvorming. Acceptatie van verschillende manieren van gezinsvorming is belangrijk voor het welzijn van de gezinnen die hieronder vallen. (Van Parys et al., 2014)

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen op welke manier donorconceptie wordt gerepresenteerd in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. De onderzoeksvraag die hierbij opgesteld is, is dan ook: “Op welke manier wordt donorconceptie weergegeven in

hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?” Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, worden de volgende drie deelvragen behandeld: ‘Op welke manier worden verschillende gezinsvormen die gebruikmaken van donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’, ‘Op welke manier worden emoties rond donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ en ‘Op welke manier wordt er een morele waarde gehecht aan donorconceptie in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’

Deze thesis is een kwalitatieve studie waarin een documentanalyse ingezet zal worden. Er worden zeven seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen uitgekozen met behulp van drie selectiecriteria. Deze worden gelezen en geanalyseerd op basis van in de literatuur gevonden thema's en met behulp van ATLAS.ti.

Het volgende hoofdstuk van deze thesis geeft een overzicht van de bestaande literatuur over donorconceptie, de representatie daarvan en de emoties en ervaringen die daarbij een rol spelen. Het hoofdstuk daarna zal de te gebruiken methode weergeven en toelichten. Vervolgens worden de door middel van een documentanalyse gevonden resultaten beschreven. Het onderzoek sluit af met de conclusie en de discussie.

Theoretisch kader

Er zijn verschillende gezinsvormen waarbinnen donorconceptie regelmatig als manier van conceptie wordt gebruikt. Zo bleek in 2017 dat 50% van deze gezinnen bestaat uit een alleenstaande vrouw, 33% uit lesbische koppels en 27% uit heterokoppels met fertiliteitsproblemen (Nahata et al.). Het overgrote deel van de tijd (94%) gebruiken deze gezinnen donorzaad, 5% van de gezinnen gebruikt donoreicellen voor conceptie en slechts 1% van de gezinnen gebruikt donorembryo's (Nahata et al., 2017).

Wanneer het gaat over diverse gezinnen zijn er volgens Kelly (2016) twee verschillende soorten diversiteit. De eerste categorie van diverse gezinnen heeft te maken met de etnisch-culturele achtergrond van de personen in het gezin. Een gezin waarbij beide ouders een andere etnisch-culturele achtergrond hebben, is in dit geval divers. De tweede categorie van diverse gezinnen heeft te maken met de samenstelling van het gezin. Onder dit type van diversiteit vallen; door grootouders geleide gezinnen, lgbt-gezinnen, alleenstaande ouders, stiefgezinnen, surrogaat-gezinnen (hier vallen gezinnen onder die ontstaan zijn met zygoote donatie (Kelly, 2016)) en adoptiegezinnen. In dit onderzoek zal er gekeken worden naar de representatie van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Daarom worden alleen gezinnen die gebruikmaken van donorconceptie meegenomen in deze thesis. De diverse gezinsvormen waar specifiek naar zal worden gekeken zijn; alleenstaande ouders, surrogaat-gezinnen en lgbt-gezinnen. Bij de lgbt-gezinnen zal er gekeken worden naar lesbische stellen, dit omdat homostellen ook met behulp van donorconceptie samen niet zwanger kunnen worden.

Voor dit onderzoek is het van belang enige achtergrond te kennen over de motivatie van personen die gebruikmaken van donorconceptie. Dit zorgt voor een dieper begrip van het onderwerp en de personen die ermee te maken krijgen.

In een Belgisch onderzoek (Somers et al., 2017) is onderzocht hoe negen verschillende lesbische stellen tegenover de donorconceptie van hun kind en hun familieleven staan. Zo was het voor acht stellen belangrijk dat de beide moeders actief betrokken waren bij de behandelingen en inseminatie. Op deze manier was de conceptie een moment van beide ouders. Ook vonden deze stellen het belangrijk om niet van een bekende donor (bijvoorbeeld een vriend of kennis) gebruik te maken. Dit om voor het kind en de omgeving duidelijk te maken dat de moeders de enige ouders van het kind zijn.

Ook bewust alleenstaande moeders maken gebruik van donorconceptie. Uit onderzoek van Jadva, Badger, et al. (2009) is gebleken dat er binnen deze groep in de meeste gevallen gebruik wordt gemaakt van donorconceptie. Deze vrouwen maken vaak deze keuze omdat zij geen partner hebben maar wel kinderen willen (Volgsten & Schmidt, 2021). Vaak hebben zij eerder een lange relatie gehad met een partner die geen kinderwens had. Tevens lijkt de wens voor kinderen bij deze vrouwen groter dan de wens voor een partner. Ook speelt de verminderde vruchtbaarheid van ouder wordende vrouwen een rol. Bewust alleenstaande moeders lijken vaak een kind te willen voordat het 'te laat' is (Volgsten & Schmidt, 2021).

De kleinste groep personen die gebruikmaken van donorconceptie zijn heterostellen met vruchtbaarheidsproblemen, de surrogaat-gezinnen. De man of de vrouw is in dit geval niet- of weinig vruchtbaar. Deze stellen proberen vaak eerst via ICSI (intracytoplasmatische sperma-injectie) of IVF (in vitro fertilisatie) in verwachting te raken. (Siermann et al., 2023) Bij het kiezen van de donor lijken deze stellen rekening te willen houden met het uiterlijk van de vader, hier worden vaak uiterlijke overeenkomsten gezocht. Ook mogelijke genetisch overdraagbare ziekten zijn in de keuze van belang. Heterostellen die gebruikmaken van donorconceptie zien hun conceptie-ervaring als een bijzondere weg naar een normaal gezin. Vaders kunnen zich wel zorgen maken om hun rol als vader aangezien niet zij maar de donor een genetische band met het kind heeft (Siermann et al., 2023).

Over het algemeen wordt er aangenomen dat er vier basisemoties zijn, de vier B's: boos, bang, blij en bedroefd (Remmerswaal, 2015). Uit onderzoek van Shaver (1987) is gebleken dat er nog een vijfde basisemotie is; liefde. Onder deze vijf basisemoties vallen nog tientallen andere emoties. Zo valt verontwaardiging onder de basisemotie woede en enthousiasme onder blij. Tijdens de documentanalyse van dit onderzoek zullen deze vijf basisemoties worden belicht. Er zal gekeken worden of en op welke manier deze basisemoties naar voren komen in de geselecteerde boeken. Ook zal er gekeken worden of enkel de basisemoties of ook emoties die in de subcategorieën vallen hier naar voren komen.

De kennis hebben dat je een donorkind bent brengt veel emoties met zich mee (Blyth et al., 2012). Volgens Blyth et al. ervaren veel donorkinderen onbegrip en woede over de wijze van hun conceptie. Een gebrek aan representatie hiervan kan leiden tot het ervaren van een gebrek aan erkenning en begrip bij donorkinderen.

Ook hun ouders ervaren problemen in hun omgeving door onbegrip en weinig kennis van anderen over donorconceptie (Indekeu & Lampic, 2018). Uit onderzoek van Indekeu en Lampic is gebleken dat ouders van donorkinderen uitdagingen ondervinden in het spreken over donorconceptie met vrienden, professionals uit de gezondheidszorg en docenten. Ook normen, waarden en representaties in de maatschappij veroorzaken moeilijkheden voor deze ouders. Deze ouders hebben te maken met onbegrip en een gebrek aan kennis over donorconceptie van de kant van hun gesprekspartners. Dit zorgt ervoor dat zij zich verdedigend moeten kunnen opstellen, anderen verbeteren en gevoelig moeten kunnen handelen in het gesprek over donorconceptie (2018).

Zo kunnen de reacties van de omgeving het voor ouders moeilijker maken om positief over donorconceptie te spreken met hun kinderen (Van Parys et al., 2014) (Indekeu & Lampic, 2018). Voorlichting over donorconceptie aan de algemene bevolking kan deze reacties uit de omgeving en de daarbij horende problemen verminderen. Daarom is het van

belang om helder te krijgen of en hoe er wordt voorgelicht over donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen.

Over de huidige stand van zaken omtrent seksuele voorlichtingsboeken is geen literatuur gevonden. Er is geen literatuur gevonden over de weergave van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken. Dit is dus een hiaat in de literatuur.

Ouders van donorkinderen mogen zelf bepalen of en wanneer zij hun kind vertellen dat het een donorkind is. Veel ouders die het willen vertellen, voelen zich onzeker over de manier waarop ze dit moeten aanpakken (Blyth et al., 2010). Tevens voelen zij zich niet altijd gesteund door hun sociale omgeving in hun keuze wat betreft donorconceptie. Dit kan het voor deze ouders lastiger maken om open over de conceptie van hun kind te praten met hun kind zelf (Macmillan, 2022). Het gebruik van kinderboeken kan hierbij een groot verschil maken (Harper et al., 2022). Ook is het voor het kind van belang om als kind (in tegenstelling tot als volwassene) verteld te worden een donorkind te zijn. Dit zorgt voor meer positieve gevoelens tegenover het zijn van een donorkind (Jadva et al., 2009) (Daniels, 2020). Een open conversatie tussen ouder en kind is hier ook van groot belang. Donorkinderen vinden het prettig wanneer zij open en op meerdere momenten in hun leven kunnen spreken over hun manier van conceptie met hun ouders (Schrijvers et al., 2017). Het vertellen dat hun kind een donorkind is, vinden ouders dus vaak lastig, terwijl dit juist van belang is voor het kind.

Klaassen (2007) definieert morele waarden als ‘de waarden die verwijzen naar goed of slecht, het juist of onjuist handelen en de betreffende bedoelingen en de effecten ervan’. Deze morele waarden zijn gericht op de ander, niet op het eigenbelang. De ander staat dus centraal en de acties van een individu worden bekeken in relatie tot hoe de ander behandeld wordt. Met betrekking op de seksuele voorlichtingsboeken zal er gekeken worden naar de morele waarde die de auteurs van deze boeken koppelen aan het concept van donorconceptie. Er zal dus bekeken worden hoe zij zich verhouden tot de actie van donorconceptie.

Volgens Hall (2020) zijn er drie theorieën over representatie: de reflectieve theorie, de intentionele theorie en de constructivistische theorie. Bij de reflectieve theorie gaat men er vanuit dat representatie een reflectie van de werkelijkheid is, de betekenis van de werkelijkheid is dan ook in de werkelijkheid te vinden. Bij de intentionele theorie wordt er vanuit gegaan dat de representatie van de werkelijkheid te vinden is in dat wat de spreker of auteur zegt. De constructivistische theorie gaat tegen de beide eerder genoemde theorieën in. Volgens deze derde theorie ligt de representatie van de werkelijkheid in onze symbolische gebruiken en processen en de manier van communicatie die gebruikt wordt.

Voor deze thesis wordt er gekozen voor de tweede theorie van Hall (2020), namelijk de intentionele theorie. Er wordt vanuit gegaan dat de representatie van de werkelijkheid is wat de auteurs van de bestudeerde boeken gekozen hebben te schrijven.

Met de kennis uit dit theoretisch kader is een aantal thema's opgesteld, met behulp van deze thema's zullen de seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen gecodeerd worden. Deze thema's zijn als volgt: informatie over het bevruchtingsproces bij donorinseminatie, het benoemen van donorconceptie als voortplantingsoptie, heterostellen en donorconceptie, alleenstaand moederschap en donorconceptie, lgbt stellen en donorconceptie en de ervaring van donorkinderen. Uit deze thema's zijn de bij de analyse gebruikte hoofdcodes voortgekomen, deze hoofdcodes zijn: verschillende gezinsvormen, morele lading, emoties en medisch proces.

Bij de hoofdcodes 'medisch proces' zal er apart gekeken worden naar eicel- en spermadonatie. Dit zal gedaan worden om de mogelijke verschillen hiertussen in kaart te kunnen brengen.

Methode

Dit onderzoek heeft een kwalitatieve benadering gehanteerd voor het beantwoorden van de hoofdvraag: ‘Op welke manier wordt donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’, en deelvragen; ‘Op welke manier worden verschillende gezinsvormen die gebruikmaken van donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’, ‘Op welke manier worden emoties rond donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ en ‘Op welke manier wordt er een morele waarde gehecht aan donorconceptie in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’. Voor het beantwoorden van alle deelvragen is dezelfde methode gebruikt. De methode bestaat uit een documentanalyse, welke gericht is op het analyseren van de representatie van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen die thuis gelezen kunnen worden.

Documentanalyse

De seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen zijn geanalyseerd aan de hand van deductieve codering. De hoofdcodes zijn vooraf opgesteld met behulp van de deelvragen en bestudeerde literatuur. De gebruikte hoofdcodes zijn: verschillende gezinsvormen, morele lading en medisch proces. Uit de bestudeerde literatuur is ook de hoofdcode emoties gekomen, er is echter niets in de geanalyseerde boeken gevonden dat onder deze hoofdcode zou vallen. Vandaar dat deze hoofdcode niet gebruikt is bij de analyse. Het programma ATLAS.ti is gebruikt bij het analyseren van de boeken. Met dit programma zijn de data gecategoriseerd (Flick, 2018). De boeken zijn eerst volledig gelezen, vervolgens zijn de passages over donorconceptie ingescand en in ATLAS.ti gezet. Hier zijn deze passages eerst op deductieve wijze onderverdeeld in de eerder genoemde hoofdcodes. Elke passage viel onder een hoofdcode en is hieronder gegroepeerd. De passage *“Zo’n spermabank is ook handig als twee vrouwen heel erg verliefd zijn en graag een kindje willen. Maar ja, van*

elkaar kunnen ze geen zaadcellen krijgen. Dan kunnen ze bijvoorbeeld naar zo 'n spermabank gaan." (van der Doef, 2011, p. 31) is bijvoorbeeld onder de hoofdcodes verschillende gezinsvormen en medisch proces geschaald.

Binnen deze hoofdcodes is er vervolgens inductief gecodeerd. Dit gaf de vrijheid nieuwe codes te ontdekken binnen vaststaande kaders en meer diepgaande kennis over het materiaal te vergaren (Flick, 2018). Zo is de eerder genoemde passage vervolgens ook gecodeerd onder de subcodes 'lesbische stellen' en 'spermabank'. Niet-relevante onderdelen van de boeken zijn uitgesloten van de analyse.

Steekproef

De steekproef omvat seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen die zij thuis zelfstandig of met hun ouders kunnen lezen. Het betreffen hier algemene seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen, deze boeken zijn niet specifiek geschreven voor donorkinderen. Alleen boeken waarvan de recentste druk minder dan twintig jaar geleden is gepubliceerd, worden meegenomen in dit onderzoek, dit gezien de recente ontwikkelingen in donorconceptie in Nederland sinds de landelijke regulering in 2004 (*Wet- en Regelgeving Donorconceptie* | *Fiom*, z.d.). Er zijn zeven boeken geanalyseerd, waarvan er vijf zijn gecodeerd. De selectie aan boeken is met behulp van het centraal bestand kinderboeken gemaakt.

Selectiecriteria

De geselecteerde boeken zijn specifiek gericht op kinderen van negen jaar en ouder, aangezien verwacht wordt dat er binnen deze leeftijdscategorie meer nadruk wordt gelegd op het reproductieve aspect van seksuele voorlichting. Hierdoor wordt verondersteld dat de kans groter is dat donorconceptie aan bod komt in deze boeken. Ook zullen alleen boeken die over seksuele voorlichting in de brede zin gaan, worden geselecteerd. Boeken die over één specifiek onderwerp gaan, bijvoorbeeld menstruatie, grenzen of de puberteit bij jongens,

worden van de selectie uitgesloten. Het derde selectie criterium is het publicatiejaar van de kinderboeken. Alleen kinderboeken waarvan de meest recente herziene versie in 2004 of later is uitgebracht, worden meegenomen in dit onderzoek. Dit specifieke jaartal is gekozen omdat de donorwet in Nederland in 2004 opnieuw ingericht is waardoor donorconceptie landelijk georganiseerd en bijgehouden wordt. (Wet- en Regelgeving Donorconceptie | Fiom, z.d.) Er wordt verwacht dat boeken die na deze wet (opnieuw) uitgebracht zijn meer over donorconceptie schrijven dan boeken die voor het laatst voor 2004 uitgebracht zijn. Ook zullen boeken waar donorconceptie niet expliciet in wordt genoemd, wel worden opgenomen in de resultaten. Dit besluit is genomen omdat het ontbreken van deze informatie waardevolle inzichten kan bieden over hoe het onderwerp wordt gerepresenteerd bij seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. De geïncludeerde kinderboeken zijn:

- *100 Kindervragen - Liefde en seks* - Costers (2013)
- *Ben jij ook op mij?* - Van der Doef (2011)
- *Dokter Corrie geeft antwoord* - Padidar (2017)
- *Seks en zo* - Harris (2015)
- *Seksuele voorlichting in vraag en antwoord* - Kahn-Nathan en Cohen (2019)
- *Seks, puberteit en al dat gedoe* - Bailey en McCafferty (2009)
- *Alles over seks* - Van Eijk en Bezemer (2004)

Betrouwbaarheid

De onderzoeker is zich bewust van de interpretatieve risico's van een documentanalyse. (Flick, 2018) Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te kunnen bevorderen, is er gebruikgemaakt van interbeoordelaarsbetrouwbaarheid door middel van intersubjectiviteitschecks. Twee van de geselecteerde kinderboeken zijn ook door een andere onderzoeker gecodeerd. Vervolgens is er gekeken naar de overlap in de codes van de beide

onderzoekers. Tussen deze codes zat een grote overlap waardoor een zekere mate van interbeoordelaarsbetrouwbaarheid aangenomen mag worden.

Resultaten

De gevonden seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen zijn geanalyseerd op de in de methodesectie beschreven wijze. In vijf van de zeven gevonden boeken wordt geschreven over donorconceptie. In de overige twee boeken komt dit onderwerp niet ter sprake. Enkel de vijf boeken waarin donorconceptie expliciet benoemd werd, zijn uitgebreid bestudeerd.

De emoties van donorkinderen of hun ouders komen in geen van de geselecteerde boeken ter sprake. Wel wordt er erg diep ingegaan op het medische proces van donorconceptie. Ook de verschillende gezinsvormen die donorconceptie inzetten om ouder te worden, worden benoemd in alle bestudeerde boeken. In drie van de vijf boeken wordt een (impliciete) morele waarde aan donorconceptie toegekend.

Opvallend is dat enkel donorconceptie met behulp van donorsperma beschreven wordt, donorconceptie met behulp van donoreicellen komt niet aan bod.

Verschillende gezinsvormen en donorconceptie

Onder dit thema worden de verschillende gezinsvormen die gebruikmaken van donorconceptie als manier om ouder te worden bedoeld, dit zijn heterostellen, lesbische stellen en alleenstaande moeders. Dit thema is met behulp van de bestudeerde literatuur gevonden. De codes die gevonden zijn, zijn: heterostellen, lesbische stellen en alleenstaande moeders. De subcode die onder heterostellen valt, is ‘onvruchtbaarheid’.

In alle bestudeerde kinderboeken is beschreven welke gezinsvormen gebruik kunnen maken van donorconceptie. Welke specifieke gezinsvormen benoemd zijn, verschilt per boek.

In elk boek wordt er geschreven over heterostellen en onvruchtbaarheid.

Donorconceptie wordt hier als een manier gegeven om zwanger te raken wanneer de man onvruchtbaar is. In de boeken wordt uitgelegd dat het bij deze stellen niet lukt om zwanger te raken. Er wordt verteld wat onvruchtbaarheid is en op welke manier dit tot uiting komt:

“omdat het aantal zaadcellen te klein is; of omdat de zaadcellen te zwak zijn voor de reis naar het eitje” (Harris, 2015, p. 70).

In drie van de vijf boeken is geschreven over lesbische stellen en donorconceptie. In de boeken wordt uitgelegd dat er ook lesbische stellen met een kinderwens zijn. Er wordt verteld dat twee vrouwen geen zaadcellen van elkaar kunnen krijgen en dan naar een spermabank kunnen gaan om alsnog zwanger te worden: *“Zo ’n spermabank is ook handig als twee vrouwen heel erg verliefd zijn en graag een kindje willen. Maar ja, van elkaar kunnen ze geen zaadcellen krijgen. Dan kunnen ze bijvoorbeeld naar zo ’n spermabank gaan.”* (van der Doef, 2011, p. 31)

Tevens wordt er in het boek Dokter Corrie geeft antwoord (Padidar, 2017) duidelijk gemaakt dat lesbische stellen een voordeel hebben met het krijgen van een kind in vergelijking met homostellen: *“Twee vrouwen die samen een kind willen, hebben het iets ‘makkelijker’. Zij kunnen zelf zwanger worden, maar hebben nog wel sperma nodig van een man.”* (Padidar, 2017, p. 201)

In twee boeken is de mogelijkheid van donorconceptie bij alleenstaande moeders benoemd. In dit geval wordt er gezegd dat de vrouw geen partner heeft die haar zwanger kan maken. Ook staat er in Ben jij ook op mij? (van der Doef, 2011) dat donorconceptie een optie is wanneer een vrouw een kindje wil maar niet wil vrijen met haar man of vriend, of geen man of vriend heeft: *“Als je nu een vrouw bent die heel graag een kindje wil, maar je hebt geen man of vriend met wie je kunt (of wil) vrijen, dan kun je als vrouw naar zo ’n spermabank. Daar kun je dan toch zaadcellen krijgen.”* (van der Doef, 2011, p. 31)

In elk van de vijf bestudeerde boeken wordt er dus geschreven over welke gezinsvormen donorconceptie kunnen inzetten. Opvallend hier is dat heterostellen het meest beschreven worden. Hierna worden lesbische stellen het meest benoemd en vervolgens alleenstaande moeders.

Medisch proces donorconceptie

In vier van de vijf boeken wordt er dieper ingegaan op het medische proces behorend bij donorconceptie. Met dit thema worden de technische en medische aspecten van donorconceptie bedoeld, bijvoorbeeld hoe dit er in het ziekenhuis aan toe gaat. De volgende codes zijn hierbij gevonden: bevruchting, spermabank, dokter, bekende als donor.

Hoe de bevruchting werkt bij donorconceptie wordt in meerdere boeken besproken. Er wordt duidelijk gemaakt dat dit in het ziekenhuis gebeurt zonder te vrijen. De precieze procedure wordt vaak beschreven: *“Een dokter brengt de zaadcellen van een man die bij de spermabank bewaard zijn voorzichtig met een soort spuit in de vagina van de vrouw. Zo kan ze toch bevrucht worden en zwanger raken.”* (van der Doef, 2011, p. 31).

Het concept spermabank komt in het merendeel van de boeken ook aan bod. Er wordt verteld waartoe deze dient en hoe deze werkt voor mensen die er gebruik van willen maken: *“Of ze kunnen naar een spermabank gaan. De naam zegt het al. Je kunt daar sperma kopen van verschillende mannen. Een soort datingbureau, maar dan voor je perfecte spermamatch!”* (Padidar, 2017, p. 201).

In één van de boeken wordt er kort geschreven over een bekende als donor. Hiermee wordt bedoeld dat een bekende van degene met een kinderwens sperma doneert. De optie wordt kort benoemd voor lesbische stellen: *“Dat kunnen ze aan een bekende vragen”* (Padidar, 2017, p. 201).

In bijna alle bestudeerde boeken wordt de medische kant van donorconceptie uitgelegd. Dit wordt in detail gedaan; er wordt uitgelegd hoe de bevruchting plaatsvindt, wat een spermabank is en hoe deze werkt en een andere manier van donorschap, namelijk een bekende als donor.

Morele lading van donorconceptie

Met de morele lading van donorconceptie worden woorden bedoeld die een waarde geven aan het onderwerp. Dit kan zowel expliciet als impliciet. Binnen dit thema zijn er twee codes gevonden: anders en goed. Deze beide codes zijn teruggevonden in de boeken.

In drie boeken werd een morele lading aan donorconceptie gegeven. In alle drie deze boeken werd donorconceptie beschreven als anders: “*Anders kan ook*” (Harris, 2015, p. 70). Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat donorconceptie als anders wordt gezien dan de norm.

In twee van deze boeken is duidelijk gemaakt dat het positief is dat donorconceptie een optie is. In deze boeken is de code ‘goed’ dan ook toegeschreven aan onderdelen van de tekst. Er wordt verteld dat het een goed alternatief is voor wanneer conceptie op de ‘normale’ manier niet mogelijk is: “*Het is goed dat zo ’n spermabank bestaat voor vrouwen van wie de man geen gezonde of niet genoeg zaadcellen heeft om een eicel bij zijn vrouw te bevruchten.*” (van der Doef, 2011, p. 31)

In drie van de vijf boeken wordt er dus een (impliciete) waarde aan donorconceptie gegeven. Drie keer wordt er geschreven dat donorconceptie anders is dan de norm en twee keer wordt duidelijk gemaakt dat het een goed middel is. Opvallend is dat twee van de boeken die donorconceptie als ‘anders’ bestempelden, dit ook als ‘goed’ bestempelden.

Conclusie

De hoofdvraag die getracht is te beantwoorden in dit onderzoek is: ‘Op welke manier wordt donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ Om tot een antwoord op deze onderzoeksvraag te komen, zijn de volgende drie deelvragen behandeld: ‘Op welke manier worden verschillende gezinsvormen die gebruikmaken van donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’, ‘Op welke manier worden emoties rond donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ en ‘Op welke manier wordt er een morele waarde gehecht aan donorconceptie in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ Hiervoor is er een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Deze boeken zijn bedoeld voor het algemeen publiek.

In vijf van de zeven bekeken boeken komt donorconceptie ter sprake. De verschillende gezinsvormen die gebruikmaken van donorconceptie om in verwachting te raken, worden weergegeven in de geanalyseerde seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Het verschilt per boek welke gezinsvormen er benoemd worden, niet in elk boek wordt elke gezinsvorm weergegeven. Er wordt het meest geschreven over heterostellen met vruchtbaarheidsproblemen, hierop volgen lesbische stellen en vervolgens alleenstaande moeders.

De medische aspecten van donorconceptie komen in bijna alle geanalyseerde boeken ter sprake. Zo wordt er in meerdere boeken duidelijk uitgelegd wat een spermabank is en hoe deze werkt en hoe de bevruchting plaatsvindt bij donorconceptie.

Emoties omtrent het zijn van een donorkind of een ouder van een donorkind worden niet besproken in de geanalyseerde voorlichtingsboeken.

In een deel van de geanalyseerde voorlichtingsboeken wordt donorconceptie duidelijk neergezet als anders dan de norm. Wel wordt er benoemd dat het een goed alternatief is voor mensen die niet op de ‘normale’ manier in verwachting kunnen raken.

Uit dit kwalitatieve onderzoek is gebleken dat donorconceptie niet standaard voorkomt in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. In de boeken waar dit onderwerp wél wordt besproken, wordt de praktische informatie weergegeven. Er wordt verteld welke gezinsvormen gebruikmaken van donorconceptie en hoe dit er in het ziekenhuis aan toe kan gaan. Tevens wordt er geschreven over de spermabank en wordt er kort aandacht besteed aan hoe deze in zijn werk gaat.

De hoofdvraag die getracht is te beantwoorden in dit onderzoek is: ‘Op welke manier wordt donorconceptie weergegeven in hedendaagse seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen?’ Er kan geconcludeerd worden dat vooral de medische kant van donorconceptie wordt weergegeven in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen. Tevens kan geconcludeerd worden dat heterostellen in deze weergave op de voorgrond staan en lesbische stellen en alleenstaande moeders die gebruikmaken van donorconceptie minder benadrukt worden in de geanalyseerde boeken.

Discussie

Deze thesis laat zien dat donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voornamelijk op een medische en heteronormatieve manier wordt weergegeven.

Uit het onderzoek is gebleken dat donorconceptie niet in alle seksuele voorlichtingsboeken naar voren komt. In de boeken waar dit onderwerp wel behandeld wordt, gebeurt dit meestal kort en wordt vooral het proces van conceptie omschreven. Dit is in lijn met de verwachting dat er weinig aandacht aan donorconceptie wordt besteed.

Een eerste opvallend punt is het feit dat heterokoppels met vruchtbaarheidsproblemen het meest terugkomen in de geanalyseerde kinderboeken. Dit is in strijd met de verwachtingen die uit het theoretisch kader zouden blijken. De kleinste groep mensen die gebruikmaken van donorconceptie zijn namelijk heterokoppels met vruchtbaarheidsproblemen (Nahata et al., 2017). Met dit gegeven zou verwacht kunnen worden dat deze groep ook de minste aandacht zou krijgen in seksuele voorlichtingsboeken. De meeste aandacht zou verwacht worden voor alleenstaande moeders (50% van donorconceptie) of lesbische stellen (33% van donorconceptie) (Nahata et al., 2017)

Deze verwachting komt, vooral in het geval van heterostellen met vruchtbaarheidsproblemen, ook naar voren in de literatuur. Vruchtbaarheid wordt bij mannen gezien als een belangrijk deel van hun mannelijkheid. Er is dan ook een sterk stigma aanwezig bij onvruchtbaarheid van mannen (Cosson et al., 2021). De aanwezigheid van dit stigma kan bijdragen aan het stigma omtrent donorconceptie en dus de weergave van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken. Tevens kwam er uit een onderzoek van Siermann et al. (2023) dat vaders in een heteroseksuele relatie die gebruik hebben gemaakt van donorconceptie zich zorgen maken om hun rol als vader in het gezin. Dit omdat zij, in tegenstelling tot de donor, geen genetische band met hun kinderen hebben.

Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek kan gesteld worden dat er nog weinig representatie is van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken. Het gebrek aan representatie van deze vorm van gezinsvorming kan leiden tot gevoelens van uitsluiting bij kinderen die hiermee te maken hebben of in vergelijkbare situaties verkeren (Indekeu & Lampic, 2018). Dit impliceert dat deze lage representatie veranderd zou moeten worden.

Opvallend is dat in de geanalyseerde kinderboeken niets is geschreven over emoties, van de kinderen noch de ouders. Dit terwijl een gebrek aan representatie van de emoties die donorkinderen over hun manier van ontstaan voelen, kan leiden tot het ervaren van een gebrek aan erkenning bij deze donorkinderen (Blyth et al., 2012).

Dit onderzoek laat zien dat donorconceptie als ‘anders’ wordt bestempeld in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen, het gebruik van deze term laat zien hoe er door de schrijvers van deze boeken over het onderwerp gedacht wordt. Dit valt samen met de intentionele theorie van Hall (2020) waar er vanuit wordt gegaan dat dat wat een spreker of auteur zegt de werkelijkheid representeert. Zo wordt donorconceptie (onbewust) gestigmatiseerd door de schrijvers van deze specifieke boeken. Dit impliceert dat seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen niet zo inclusief en respectvol zijn als verwacht wordt.

Bij het interpreteren van dit onderzoek moet rekening worden gehouden met het feit dat er slechts bij twee boeken een intersubjectiviteitscheck heeft plaatsgevonden. Deze controleert of de documentanalyse van de onderzoeker overeenkomt met de documentanalyse van een andere onderzoeker. De betrouwbaarheid van het onderzoek was hoger geweest als er meer intersubjectiviteitschecks waren uitgevoerd.

Een volgend belangrijk punt om bewust van te zijn is de boekkeuze. Deze is gemaakt met behulp van verschillende selectiecriteria. Het is belangrijk om bewust te zijn van het feit dat er met andere selectiecriteria ook andere boeken uitgekozen zouden zijn. Ook zijn er

slechts zeven boeken geanalyseerd, met meer boeken (bijvoorbeeld door de selectiecriteria te verruimen) zouden de resultaten van het onderzoek mogelijk anders zijn.

Mogelijk vervolgonderzoek zou gedaan kunnen worden naar de manier waarop seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen worden gelezen. Dit zou gedaan kunnen worden door middel van het interviewen van ouders en kinderen die deze boeken lezen. Er kan bijvoorbeeld onderzocht worden of kinderen dit alleen of met hun ouders lezen. Wanneer ouders de boeken samen met hun kinderen lezen, kan er gekeken worden naar of bepaalde hoofdstukken worden overgeslagen of of er bepaalde hoofdstukken zijn waar de ouders zelf meer informatie over geven dan alleen de informatie uit het boek.

Een tweede mogelijkheid voor vervolgonderzoek is naar breder educatief materiaal. Er zou een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd kunnen worden waar niet alleen naar seksuele voorlichtingsboeken maar ook naar onder andere het schoolcurriculum en andere bronnen gekeken wordt. Dit om te onderzoeken hoe donorconceptie wordt behandeld in verschillende educatieve contexten en of dit verschilt tussen deze contexten. Dit zou een breder beeld geven van dit onderwerp wat ook de validiteit ten goede komt.

Een derde mogelijkheid voor vervolgonderzoek is het gevolg van de wijze van representatie van donorconceptie in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen op donorkinderen en hun ouders. Het zou nuttig zijn te onderzoeken of zij last ondervinden van het niet benoemd worden of het bestempeld worden als 'anders' van de door of voor hen gebruikte manier van gezinsvorming, in seksuele voorlichtingsboeken voor kinderen.

Referentielijst

- Blyth, E., Crawshaw, M., Frith, L., & Jones, C. (2012). Donor-conceived people's views and experiences of their genetic origins: A critical analysis of the research evidence. *Journal Of Law And Medicine*, *19*, 769–789.
<http://search.ebscohost.com.proxy-ub.rug.nl/login.aspx?direct=true&db=cmedm&AN=22908619&site=ehost-live&scope=site>
- Blyth, E., Langridge, D., & Harris, R. (2010). Family building in donor conception: parents' experiences of sharing information. *Journal Of Reproductive And Infant Psychology*, *28*(2), 116–127. <https://doi.org/10.1080/02646830903295018>
- Cijfers en feiten donorconceptie | Fiom. (z.d.)*.
<https://fiom.nl/donorconceptie/cijfers-feiten-donorconceptie>
- Cosson, B., Dempsey, D., & Kelly, F. (2021). Secret Shame—Male Infertility and Donor Conception in the Wake of Retrospective Legislative Change. *Men And Masculinities*, *25*(3), 497–515. <https://doi.org/10.1177/1097184x211038329>
- Daniels, K. (2020). The Perspective of Adult Donor Conceived Persons. In *Springer eBooks* (pp. 443–459). https://doi.org/10.1007/978-3-662-60298-0_29
- Flick, U. (2018) An introduction to qualitative research. 6.
- Hall, S. (2020). The work of representation. In *Routledge eBooks* (pp. 74–76).
<https://doi.org/10.4324/9780429355363-15>
- Harper, J., Abdul, I., Barnsley, N., & Ilan-Clarke, Y. (2022). Telling donor-conceived children about their conception: Evaluation of the use of the Donor Conception Network children's books. *Reproductive Biomedicine & Society Online*, *14*, 1–7.
<https://doi.org/10.1016/j.rbms.2021.06.002>
- Indekeu, A., & Lampic, C. (2018). The interaction between donor-conceived families and their environment: parents' perceptions of societal understanding and attitudes

regarding their family-building. *Human Fertility*, 24(1), 14–23.

<https://doi.org/10.1080/14647273.2018.1533256>

Jadva, V., Badger, S., Morrissette, M., & Golombok, S. (2009). ‘Mom by choice, single by life’s circumstance. . .’ Findings from a large scale survey of the experiences of single mothers by choice. *Human Fertility (Cambridge)*, 12(4), 175–184.

<https://doi.org/10.3109/14647270903373867>

Jadva, V., Freeman, T., Kramer, W., & Golombok, S. (2009). The experiences of adolescents and adults conceived by sperm donation: comparisons by age of disclosure and family type. *Human Reproduction*, 24(8), 1909–1919.

<https://doi.org/10.1093/humrep/dep110>

Kelly, S. (2016). *Diversity in Couple and Family Therapy: Ethnicities, Sexualities, and Socioeconomics*. Praeger.

Klaassen, C. (2007). Morele moed. Een onderzoek onder ROC-docenten.. *De Pedagogische Dimensie*, nr. 48. Nijmegen: Sectie Onderwijs en Educatie, KUN.

Macmillan, C.M. Openness in donor conception families. *BioSocieties* (2022).

<https://doi.org/10.1057/s41292-021-00265-1>

Nahata, L., Stanley, N. B., & Quinn, G. P. (2017). Gamete donation: current practices, public opinion, and unanswered questions. *Fertility And Sterility*, 107(6), 1298–1299.

<https://doi.org/10.1016/j.fertnstert.2017.04.001>

Remmerswaal, J. (2015). *Emoties. In: Begeleiden van groepen*. Bohn Stafleu van Loghum,

Houten. https://doi.org/10.1007/978-90-368-0725-8_9

Schrijvers, A., Bos, H., Van Rooij, F., Gerrits, T., Van Der Veen, F., Mochtar, M. H., & Visser, M. (2017). Being a donor-child: wishes for parental support, peer support and

counseling. *Journal Of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 40(1), 29–37.

<https://doi.org/10.1080/0167482x.2017.1396313>

Shaver, P., Schwartz, J., Kirson, D. & O'Connor, C. (1987). Emotion knowledge: further exploration of a prototype approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1061–1086.

Somers, S., Van Parys, H., Provoost, V., Buysse, A., Pennings, G., & De Sutter, P. (2017).

How to create a family? Decision making in lesbian couples using donor sperm.

Sexual & Reproductive Healthcare, 11, 13–18.

<https://doi.org/10.1016/j.srhc.2016.08.005>

Van Parys, H., Wyverkens, E., Provoost, V., De Sutter, P., Pennings, G., & Buysse, A. (2014).

Family Communication about Donor Conception: A Qualitative Study with Lesbian

Parents. *Family Process*, 55(1), 139–154. <https://doi.org/10.1111/famp.12112>

Volgsten, H., & Schmidt, L. (2021). Exploring Swedish single women's decision to choose

motherhood through medically assisted reproduction – a qualitative study. *Human*

Fertility, 26(2), 237–248. <https://doi.org/10.1080/14647273.2021.2017026>

Wet- en regelgeving donorconceptie | Fiom. (z.d.).

<https://fiom.nl/donorconceptie/wet-regelgeving-donorconceptie>

Bronnen

Costers, C (2013). *100 kindervragen - Liefde en seks*. Stichting kunstboek

Kahn-Nathan, J. en Cohen, J. (2019). *Seksuele voorlichting in vraag en antwoord*. Centrale uitgeverij Deltas

Van der Doef, S. (2011). *Ben jij ook op mij?* Ploegsma

Harris, R. H. (2015) *Seks en zo*. Gottmer

Padidar, N. (2017) *Dokter Corrie geeft antwoord*. Uitgeverij de Harmonie

Bijlagen

Codeboom

		Donorconceptie	
Verskillende gezinsvormen		Morele lading	Medisch proces
Alleenstaande moeders	Heterostellen	Goed	Bevruchting
Lesbische stellen		Anders	IVF met donorzaad
	Onvruchtbaarheid		Spermabank
			Dokter
			Bekende donor